

УДК: 347.783/788.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.45>

РІЗНОВИДИ СУБ'ЄКТІВ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВ НА ЗОБРАЖЕННЯ ЛЮДИНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: НАУКОВО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Тарасюк А.Ю.,

здобувач вищої освіти третього

освітньо-наукового рівня «Доктор філософії»

за спеціальністю 081 «Право»

Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності

НАПрН України

ORCID: 0009-0008-7115-1072

Тарасюк А.Ю. Різновиди суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я: науково-правовий вимір.

В статті автором акцентовано увагу на актуальності дослідження питання суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я. Відзначено, що у зв'язку з інтенсифікацією розвитку основних напрямів діджиталізації, цифровізації суспільного життя позитивних динамічних змін зазнає і сфера охорони здоров'я. Це актуалізує питання належного рівня реалізації прав та юридичних обов'язків учасників відповідних відносин, а особливо гостро постають питання належного рівня реалізації, охорони та захисту прав суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я. Розуміння та вивчення різних концепцій, наукових поглядів відносно даного питання надасть змогу з'ясувати розуміння суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я та їх види.

Визначено, що зображення людини в силу своєї специфіки відображається у відповідних правах, котрі можуть мати різні форми та способи свого подальшого використання. Тому доктринальна характеристика правового статусу суб'єктів використання прав на зображення людини є одним із важливих напрямів сучасної теорії та практики, що особливо актуальним є саме для сфери охорони здоров'я. У змісті роботи проведено аналіз наукових підходів вчених щодо розуміння та видів суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я.

Зроблено висновок про те, що до суб'єктів, наділених правами на використання зображення людини в сфері охорони здоров'я належать: заклади охорони здоров'я та фізичні особи – підприємці, які здійснюють господарську діяльність з медичної практики; працівники суб'єктів господарської діяльності в сфері охорони здоров'я, які в силу своєї трудових обов'язків пов'язані з використанням зображення людини в сфері охорони здоров'я; пацієнти, тобто фізичні особи, які звернулися за медичною та/або реабілітаційною допомогою або медичною послугою та/або яким така допомога або послуга надається; особи (треті особи), які заінтересовані у використанні зображення особи в сфері охорони здоров'я (науковці, експерти, рекламодавці, маркетологи).

Ключові слова: зображення людини, суб'єкти використання прав на зображення людини, право людини на зображення, заклад охорони здоров'я, пацієнт, медичний працівник, сфера охорони здоров'я.

Tarasiuk A.Y. Types of subjects using rights to human images in the field of healthcare: scientific and legal dimension.

In the article, the author focuses on the relevance of the study of the subjects of the use of human image rights in the field of health care. It was noted that in connection with the intensification of the development of the main directions of digitalization, digitalization of social life, is also undergoing positive dynamic changes the field of health care. This actualizes the issue of the proper level of implementation of the rights and legal obligations of the participants in the relevant relationship, and the issue of the proper level of implementation, protection and protection of the rights of the subjects of the use of human image rights in the field of health care is particularly acute. Understanding and studying various concepts, scientific views on this issue will make it possible to clarify the understanding of the subjects of the use of human image rights in the field of health care and their types.

It was determined that the image of a person due to its specificity is reflected in the corresponding rights, which can have different forms and ways of further use. Therefore, the doctrinal characterization of the legal status of the subjects of the use of human image rights is one of the important directions of

modern theory and practice, which is especially relevant in the field of health care. In the content of the work was carried out, an analysis of the scientific approaches of scientists regarding the understanding and types of subjects of the use of human image rights in the field of health care.

It was concluded that the subjects of the right to use the image of a person in the field of health care are: health care institutions and natural persons – entrepreneurs who carry out economic activities from medical practice; employees of economic entities in the field of health care, who by virtue of their work duties are connected with the use of human images in the field of health care; patients, i.e. natural persons who have applied for medical and/or rehabilitation assistance or medical service and/or to whom such assistance or service is provided; persons (third parties) who are interested in the use of the image of a person in the field of health care (scientists, experts, advertisers, marketers).

Key words: image of a person, subjects of the use of rights to a person's image, a person's right to an image, a health care institution, a patient, a medical worker, the field of health care.

Постановка проблеми. Сучасний рівень інформатизації та діджиталізації вніс значні корективи в процес реалізації тих чи інших правовідносин. Особливого значення в цьому процесі зазнає сфера охорони здоров'я, оскільки паралельна цим процесам інтенсифікація розвитку самої медицини створює певний симбіоз проблем різного характеру, зокрема, організаційного, економічного, а особливо правового. Адже будь-які новаторські рішення, ідеї, медичні практики потребують належного рівня правового забезпечення з метою не лише ефективної реалізації прав та обов'язків суб'єктів медичних відносин, а й належного рівня їх охорони та захисту. Значної уваги у відповідному контексті відіграють питання пов'язані з подальшим використанням зображення людини отриманих під час надання тих чи інших медичних послуг тощо. Адже витік відповідної інформації може призвести до негативних наслідків усіх суб'єктів медичних правовідносин, а саме: пацієнта, медичного працівника, закладу охорони здоров'я тощо. Тому доктринальна характеристика правового статусу суб'єктів використання прав на зображення людини є одним із важливих напрямів сучасної теорії та практики, що особливо актуальним є саме для сфери охорони здоров'я.

Метою цієї наукової статті є з'ясування змісту наукових підходів щодо розуміння суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я та визначення їх видів.

Огляд наукових джерел: Варто наголосити, що у вітчизняній юридичній науці на сьогодні не достатньо розроблена проблематика правового статусу суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я. Однак, окремим питанням прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я та суб'єктам їх використання присвячені праці таких вчених як: С.В. Булеца, А.М. Коваль, В.А. Кройтор, Н.Б. Москалюк, І.Я. Сенюта, О.Г. Стрельченко, О.В. Улітіна О.Ш. Чомахашвілі. Зважаючи на систематичну динаміку розвитку сфери охорони здоров'я, оновлення законодавчої бази, а також багатоаспектність та етичність питань використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я постає необхідність у комплексному аналізі суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я, а саме їх різновидів тощо.

Виклад основного матеріалу. Реалізуючи поставлену нами дослідницьку мету щодо з'ясування змісту наукової доктрини щодо розуміння суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я, слід зазначити, що в межах юридичної науки представлені окремі погляди вчених, які стосуються в цілому суб'єктів медичних відносин, суб'єктів охорони здоров'я тощо. Зокрема відображається специфіка правового статусу відповідних суб'єктів, виходячи з особливостей суб'єктів відносин та сфери існування відповідних правовідносин. Так, на думку А.В. Омельченко суб'єктами діяльності у медичній сфері виступають різноманітні організації та окремі особи, які виконують медичні послуги та здійснюють забезпечення охорону здоров'я населення. До таких суб'єктів належать: заклади охорони здоров'я, реабілітаційні заклади, відділення, підрозділи та фізичні особи - підприємці, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію у встановленому законом порядку, професійно підготовлені медичні працівники, що наділені відповідним колом прав, обов'язків та заборон, що відображають як їх загальний статус (фізичної чи юридичної особи), так і особливий статусу (як відповідного суб'єкта – медичної установи, лікаря, пацієнта тощо) [1, с. 86]. Варто погодитись з думкою С.В. Булеци, що правовий статус суб'єктів в сфері охорони здоров'я визначатиме і специфіку правовідносин, які в цій сфері виникають. Саме обсяг прав та обов'язків таких суб'єктів, а також специфіка правовідносин, які виникають у сфері охорони здоров'я дозволяє виокремити наступні види правовідносин (три чіткі форми взаємодії, як зазначає автор. – Прим. авт.): між лікарем і пацієнтом; між закладом охорони здоров'я і пацієнтом; між лікарем і закладом охорони здоров'я [2, с. 169]. Розуміння терміну «суб'єкти медичних правовідносин» є ключовим для належного правового регулювання взаємовідносин у сфері охорони здоров'я, особливо в контексті реалізації прав на використання зображення людини. Зокрема І.Я. Сенюта характеризує суб'єктів медичних правовідносин як

фізичних і юридичних осіб, які реалізують свою правосуб'єктність у цій сфері, реалізуючи права, обов'язки та повноваження, а також несучи юридичну відповідальність. Цей підхід підкреслює активну роль кожного учасника в правовідносинах [3, с. 68]. До суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я безумовно можна віднести і самі заклади, які виходячи із своєї організаційно-правової природи відіграють важливу роль у процесі використання прав на зображення людини зважаючи на приналежність відповідного зображення пацієнту чи медичному працівникові, який перебуває у трудових відносинах із відповідним закладом. До закладів охорони здоров'я на думку О.Г. Стрельченко, слід віднести підприємства, установи й організації, завданням яких є забезпечення потреб населення в охороні здоров'я шляхом надання медико-санітарної допомоги, яка включає широкий спектр профілактичних і лікувальних заходів та послуг медичного характеру, які надаються під час професійної діяльності медичних працівників [4, с. 17]. Така запропонована вченими множинність суб'єктного складу медичних правовідносин певною мірою відповідає нашому баченню щодо складу суб'єктів використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я, однак варто звернути увагу на можливість існування й інших суб'єктів, які прямого відношення до сфери медичних послуг не мають, однак можуть бути активними суб'єктами використання прав на зображення людини в сфері охорони здоров'я, зокрема це рекламодавці або інші зацікавлені особи (науковці, фармкомпанії, виробники медичного обладнання тощо). Зокрема, на цьому наголошують і ряд науковців, вважаючи, що сфера охорони здоров'я є значно ширшою, ніж виключно діяльність, націлена на лікування, профілактику, реабілітацію тощо. Вона включає в себе і фармакологічну, і виробничу, і рекламну і інші види діяльності. У зв'язку з цим ряд американських науковців стверджують, що окрім стандартних суб'єктів прав на зображення людини у сфері охорони здоров'я (лікарі, медичні установи, видавництва та сам пацієнт) варто й виокремлювати й технологічні компанії, які своєю інфраструктурою використовують зображення особи також для комерційних цілей на протигагу рішенням судів США [5, с. 6-11]. Виходячи з того, що науковці в цілому одностайно характеризують правовий статус суб'єктів з точки зору відповідного кола прав та юридичних обов'язків, варто відзначити, що право на використання зображення є складовою такого статусу відповідних відносин, що виникають в сфері охорони здоров'я. Вказане право є універсальним, оскільки стосується всіх таких суб'єктів, проте межі реалізації таких прав є відмінними. Тому вбачається за доцільне акцентувати увагу саме на таких суб'єктах, що дозволить в подальшому охарактеризувати обсяг відповідних прав. Для цього варто звернутись до поглядів науковців, положень законодавчих актів.

Слід зауважити, що основна увага лікарів та медичних журналів була зосереджена на збереженні анонімності пацієнтів та учасників досліджень. Однак за останнє десятиліття цей акцент змістився в контексті правової вимоги отримання повної згоди на використання всіх зображень, навіть тих, які не ідентифікують пацієнта. Багато авторів та редакторів, включаючи Міжнародний комітет редакторів медичних журналів, тепер дотримуються політики повної згоди на більшість зображень [6, с. 1272]. Деякі редакції медичних журналів навіть розробили нові процедури отримання згоди пацієнтів на публікацію їхніх медичних зображень [7].

Варто відзначити, що існують й інші погляди та інша практика використання суб'єктами права на зображення людини в сфері охорони здоров'я. В даному аспекті цікавою є практика зарубіжних країн. Так, у загальній практиці європейських країн та США авторськими правами на дані пацієнта, включаючи їх зображення, володіють лікарі або медичні установи. Коли лікарі подають на публікацію звіти про клінічні випадки або наукові статті, що містять фотографії пацієнтів, їм зазвичай необхідно підписати форму передачі авторських прав. Ця форма передає всі права на матеріали, включаючи фотографії, до журналу або видавничої компанії. Такі процедури є стандартними для публікацій у наукових журналах [5, с. 6-11]. Що стосується зображень, опублікованих у Google Images, вони можуть бути захищені авторським правом, але Google не є їх власником. Це пояснюється тим, що Google Images є лише інструментом для пошуку та відображення зображень, які вже знаходяться в Інтернеті на різних вебсайтах і були проіндексовані пошуковою системою Google. Коли виникають питання щодо того, чи порушують пошукові системи, такі як Google, закони про авторське право, скануючи, індексуючи зображення і вебсайти та надаючи їх як результати пошуку, американські суди у низці рішень підтримали позицію технологічних компаній [5, с. 9-13].

Також М. Кратц у своїх роботах аналізує права і обов'язки інших осіб на зображення людини у аспекті сфери охорони здоров'я. Вчений в цілому визначає права на зображення людини як частину ширшого концепту персональних даних, які включають будь-яку інформацію, що ідентифікує людину або може призвести до її ідентифікації та виділяє різні рівні відповідальності суб'єктів, які залучені до використання зображень пацієнтів [8]. Очевидно, що контролери даних (медичні уста-

нови або лікарі) несуть основну відповідальність за захист зображень і повинні дотримуватися законодавства щодо обробки персональних даних, зокрема забезпечити інформовану згоду пацієнтів та гарантувати безпеку даних. Водночас суб'єкти даних (пацієнти) мають право на доступ до своїх зображень та можуть вимагати їх видалення або обмеження використання, якщо це необхідно для захисту їхніх прав. Також звертається увагу на правову відповідальність технологічних компаній на кшталт Google, коли їхні алгоритми індексують або поширюють зображення пацієнтів, проте на відмінну від судової практики США у Канаді комерційна діяльність Google, яка передбачає залучення великого обсягу інтернет-трафіку на свої веб-сторінки, на яких відображаються проіндексовані результати пошуку, а також розміщення реклами третіх осіб з метою отримання прибутку, чітко підпадає під визначення комерційної діяльності згідно з PIPEDA. Це означає, що пацієнти в Канаді, які знайдуть свої фотографії на Google Images, можуть звернутися до Google з проханням видалити свої фотографії зі списку. Однак, знову ж таки, незрозуміло, наскільки ефективним буде таке видалення з переліку, якщо фотографії не будуть видалені з оригінальних веб-сайтів журналів. Наявність досліджених нами широкого кола ідей та поглядів вчених щодо питань пов'язаних із розумінням суб'єктів медичних відносин, закладів охорони здоров'я свідчить лише про актуальність відповідних питань, їх проблематичність, складність таких відносин, недостатній рівень правового регулювання та дискусійність серед вчених тощо. Це в свою чергу, породжує гостру потребу у здійсненні ґрунтовних досліджень з метою вирішення наявних проблем теоретичного та практичного змісту.

Висновки. Якщо узагальнювати погляди вище наведених науковців, то можна виділити наступне коло суб'єктів, що наділені правами використання зображення людини в сфері охорони здоров'я:

1) заклади охорони здоров'я та фізичні особи – підприємці, які здійснюють господарську діяльність з медичної практики, тобто організації, установи та підприємства, фізичні особи-підприємці, що надають медичні послуги населенню та займаються профілактикою, діагностикою, лікуванням, реабілітацією та іншими аспектами підтримки здоров'я людини (лікарні, поліклініки, амбулаторії, спеціалізовані медичні установи, реабілітаційні установи, медичні лабораторії тощо). Заклади охорони здоров'я як суб'єкти прав на зображення людини мають певні юридичні особливості, в тому числі і в частині використання прав на зображення людини, оскільки вони працюють з персональними даними, включаючи зображення пацієнтів, медичних працівників та інших осіб;

2) працівники суб'єктів господарської діяльності в сфері охорони здоров'я, які в силу своєї трудових обов'язків пов'язані з використанням зображення людини в сфері охорони здоров'я. Їх роль у механізмі використання прав на зображення людини залежить від приналежності зображення або пацієнту, або самому працівнику суб'єктів господарської діяльності в сфері охорони здоров'я;

3) пацієнти, тобто фізичні особи, які звернулися за медичною та/або реабілітаційною допомогою або медичною послугою та/або яким така допомога або послуга надається. Пацієнти, як суб'єкти прав на зображення людини, мають ряд юридичних та етичних особливостей, що визначаються правом на приватність і захист персональних даних;

4) особи (треті особи), які заінтересовані у використанні зображення особи в сфері охорони здоров'я. До них слід віднести науковців, експертів, рекламодавців, маркетологів тощо. Такі суб'єкти є суб'єктами прав на використання зображення людини, але їхні права і обов'язки в цій сфері мають деякі особливості, оскільки вони часто використовують зображення інших осіб для своїх професійних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Омельченко А.В. Суспільні відносини у медичній сфері як предмет адміністративно-правового регулювання. *Наукові записки*. Серія Право. Випуск 10. Спецвипуск. 2021. С. 82–86.
2. Булеца С.В. Особливості цивільної відповідальності в медицині. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право*. 2013. Вип. 21. Т. 1. Ч. 2. С. 168–171.
3. Сенюта І.Я. Права і обов'язки суб'єктів медичних правовідносин: деякі проблеми реалізації. *Право України*. 2011. № 11–12. С. 67–73.
4. Стрельченко О.Г. Суб'єкти публічного адміністрування сфери охорони здоров'я. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 11–20.
5. Internet Search Engines: Copyright's "Fair Use" in Reproduction and Public Display Rights. EveryCRSReport.com. URL: https://www.everycrsreport.com/files/20080128_RL33810_96be5282f0051cf8635f644cb7df46880c65b571.pdf (дата звернення: 07.10.2024).
6. International Committee of Medical Journal Editors. Protection of patients' rights to privacy. *BMJ* 1995;311:1272., *BMJ* 1995;311:1272., URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/instance/2551184/pdf/bmj00618-0038.pdf> (дата звернення 12.02.2025).

7. Dysmorphology Subcommittee of the Clinical Practice Committee, American College of Medical Genetics, 9650 Rockville Pike, Bethesda, MD 20814-3998, United States (2000). Informed consent for medical photographs. Dysmorphology Subcommittee of the Clinical Practice Committee, American College of Medical Genetics. *Genetics in medicine: official journal of the American College of Medical Genetics*, 2(6), 353–355.
8. Martin Kratz, 'Guidance on Application of PIPEDA to Google Search' (Slaw, 5 August 2021). URL: <https://www.slaw.ca/2021/08/05/guidance-on-application-of-pipeda-to-google-search/> (дата звернення 13.09.2024).